

Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право
УДК 349.422.2

Щербак Антон Михайлович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Щербак Антон Михайлович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Shcherbak Anton

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Ігнатко Родіон Іванович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Игнатко Родион Иванович

студент

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Ignatko Rodion

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

Науковий керівник:

Покальчук Михайло Юрійович

кандидат юридичних наук,

асистент кафедри земельного та аграрного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Научный руководитель:

Покальчук Михаил Юрьевич

кандидат юридических наук,

ассистент кафедры земельного и аграрного права

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

Scientific director:

Pokalchuk Mikhail

Candidate of Law, Assistant of the Department of Land and Agrarian Law

Yaroslav Mudryi National Law University

**ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКУ КООПЕРАЦІЮ
ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА О
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ КООПЕРАЦИИ
PROBLEMATIC ISSUES OF AGRICULTURAL CO-OPERATION
LEGISLATION**

***Анотація.** Досліджено теоретичні питання сільськогосподарської кооперації. Проаналізовано спеціальне законодавство, яке регулює сферу діяльності сільськогосподарських кооперативів. Виявлено деякі проблеми законодавчого регулювання даного питання. Запропоновано можливі шляхи вирішення цих проблем.*

***Ключові слова:** сільськогосподарський виробничий кооператив, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, неприбуткова організація, статутний капітал.*

Аннотация. Исследованы теоретические вопросы сельскохозяйственной кооперации. Проанализировано специальное законодательство, регулирующее сферу деятельности сельскохозяйственных кооперативов. Обнаружены некоторые проблемы законодательного регулирования данного вопроса. Предложены возможные пути решения этих проблем.

Ключевые слова: сельскохозяйственный производственный кооператив, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, неприбыльная организация, уставный капитал.

Summary. The theoretical questions of agricultural co-operation are investigated. The special legislation regulating the sphere of activity of agricultural co-operatives is analyzed. Some problems of legislative regulation of this issue are revealed. Possible ways of solving these problems are suggested.

Key words: agricultural production cooperative, agricultural servicing cooperative, non-profit organization, share capital.

Постановка проблеми. Для забезпечення нормального функціонування будь-якого суб'єкта аграрних правовідносин необхідне належне закріплення його правового статусу на законодавчому рівні з врахуванням особливостей їхньої діяльності.

Особливо важливе значення має розвиток законодавства про сільськогосподарську кооперацію, адже аграрні кооперативні утворення «найбільш повно відповідають забезпеченню економічних, у тому числі земельних, прав громадян» [3, с. 336].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблемних питань чинного законодавства з правового регулювання діяльності аграрних

підприємств кооперативного типу присвяченні наукові праці вітчизняних та іноземних правників та економістів, серед яких: Я. Гаєцька-Колотило, О. Гафурова, В. Гончаренко, В. Зіновчук, О. Крисальний, І. Лукінов, П. Макаренко, М. Малік, В. Масін, Л. Молдаван, О. Онищенко, Н. Павленчик, О. Радіонова, В. Семчик, А. Статівка, Н.Титова, В. Уркевич, В. Федорович, В. Шелестов, В. Янчук та ін.

Метою статті є висвітлення проблем законодавства про сільськогосподарського кооперативу та можливі шляхи їх вирішення.

Нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність сільськогосподарського кооперативу є Конституція України, Господарський Кодекс, Закони України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV, «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР, та інші нормативно-правові акти.

Під час аналізу нормативно-правових актів з даного питання виявлено деякі проблеми. Зокрема це вузькість правового регулювання сільськогосподарського кооперативу, механізм реєстрації сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу як неприбуткової організації та врегулювання питання визначення та формування статутного капіталу сільськогосподарського кооперативу.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» 17.07.1997 р. №469/97-ВР складається з 6 розділів та 16 статей. Структура даного акту свідчить про обмежене коло завдань цього законодавчого акта. Значна частина вміщених у Законі приписів стосується сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зокрема визначаються особливості господарської діяльності обслуговуючих кооперативів, заходи щодо їх державної підтримки тощо. Тому, як відзначають вчені, Закон зараз «містить

ухил у бік поширення саме сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, фактично не підтримуючи розвиток кооперації виробничої» [6, с. 355].

Чинна редакція Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР (ч.2 ст.2) містить положення про «загальні принципи, поняття та норми утворення, забезпечення функціонування, управління та ліквідації сільськогосподарського кооперативу і кооперативних об'єднань, контроль за їх діяльністю, права та обов'язки їх членів, формування майна, фондів, цін і тарифів на продукцію та послуги, а також трудові відносини у таких кооперативах та об'єднаннях регулюються Законом України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV. У зв'язку з цим навіть у висновку Головного науково-експертного управління щодо відповідного законопроекту було зазначено, що «за межами його дії залишилося широке коло питань з організації діяльності сільськогосподарських кооперативів» [16].

Що стосується другої проблеми, то окремі положення Законів України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV, «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР є такими, що не відповідають приписам Податкового кодексу України в частині визначення ознак неприбуткової організації.

Зокрема статті 21, 26 Закону України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV та стаття 34 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР вказують, що особа у разі виходу або виключення з кооперативу фізична чи юридична особа має право на одержання своєї загальної частки натурою, грошми або (за бажанням) цінними паперами відповідно до їх вартості на момент виходу, а земельної ділянки у натурі; розмір виплат на паї встановлюється рішенням загальних зборів членів кооперативу після відрахувань обов'язкових коштів

на формування і поповнення його фондів. Виплати можуть здійснюватися у грошовій формі, товарами, цінними паперами, а також у формі збільшення паю та в інших формах, передбачених статутом кооперативу; після виконання зобов'язань сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу та відшкодування збитків за минулі періоди залишок фінансового результату господарської діяльності кооперативу розподіляється загальними зборами у вигляді відрахувань до фондів кооперативу, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу, у тому числі асоційованим – є такими, що протирічать вимогам встановленим статтею 133 в Податкового Кодексу неприбуткова організація не є платником податку на прибуток є, зокрема, заборона розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб та використання своїх доходів (прибутків) виключно для фінансування видатків на своє утримання, реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її установчими документами.

Отже, у разі утворення сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу в порядку, визначеному Законами України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV, «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР, таким кооперативом не можуть бути дотримані вимоги, встановлені Податкового Кодексу, стосовно одночасної відповідності вимогам щодо утворення організації в порядку, що регулює діяльність такої організації та заборони в установчих документах розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного

соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб.

Крім того зазначаємо, що здійснення господарської діяльності, спрямованої на отримання прибутку, класифікується як підприємництво (ст. 42 Господарського кодексу України) і не відповідає сутності поняття некомерційної діяльності неприбуткових установ.

Необхідно зазначити, що розподіл доходів між учасниками сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу не є обов'язковою умовою функціонування даного підприємства. Закони України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV та «Про сільськогосподарську кооперацію» закріплюють лише право членів кооперативу на отримання своєї частки у разі виходу з нього та отримання виплат на паї і не встановлюється обов'язок щодо розподілу доходів. Реалізувати цю можливість можна лише за умови прийняття загальними зборами кооперативу відповідного рішення. Крім того Законами України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV та «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР не передбачено жодних негативних наслідків в тому разі, якщо розподіл доходів обслуговуючого кооперативу не буде здійснюватися між учасниками, а використовуватися, наприклад, на забезпечення діяльності кооперативу. Це означає, що у статуті сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу можуть бути закріплені положення, які відповідають вимогам ПК України щодо заборони розподілу доходів неприбуткових організацій між його членами, засновниками, працівниками, і в такому випадку сільськогосподарський обслуговуючий кооператив може належати до неприбуткових організацій.

Відносно третього питання, то одним з найважливіших питань створення та діяльності сільськогосподарського кооперативу є його статутний

капітал, без нього неможлива діяльність кооперативу та досягнення ним своєї мети, передбаченої його установчим документом. О. Янкова, котра досліджувала проблему статутного фонду комерційних організацій, зазначає, що статутний фонд – це зареєстрований у встановленому законом порядку та закріплений в установчих документах грошовий еквівалент майна, яке повинно бути передане підприємству у власність (повне господарське відання, оперативне управління) у вигляді внесків для забезпечення його господарської діяльності та як сплата його учасниками отримуваних ними майнових прав [10, с. 9].

У Законі України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР не визначено порядок створення та формування статутного капіталу сільськогосподарського кооперативу. По відношенню до кооперативів застосовуються терміни «пайовий фонд», «неподільний фонд», «резервний фонд» та «спеціальний фонд» що є близькими до терміну «статутний капітал». У ст. 20 Закону України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV зазначено, що пайовий фонд - майно кооперативу, що формується за рахунок паїв (у тому числі додаткових) членів та асоційованих членів кооперативу.

Неподільний фонд створюється в обов'язковому порядку і формується за рахунок вступних внесків та відрахувань від доходу кооперативу. Цей фонд не може бути розподілений між членами кооперативу, крім випадків, передбачених законом. Порядок відрахувань до неподільного фонду частини доходу визначається статутом кооперативу.

Резервний фонд створюється за рахунок відрахувань від доходу кооперативу, перерозподілу неподільного фонду, пожертвувань, безповоротної фінансової допомоги та за рахунок інших не заборонених законом надходжень для покриття можливих втрат (збитків).

Спеціальний фонд створюється за рахунок цільових внесків членів кооперативу та інших передбачених законом надходжень для забезпечення його статутної діяльності і використовується за рішенням органів управління кооперативу [3]. Таким чином, не відомо, який з фондів сільськогосподарського кооперативу має правовий режим «статутного капіталу».

Вирішенням цих проблем може бути внесення змін до відповідних нормативно-правових актів. Зокрема щодо першої проблеми шляхом внесення змін до абз. 2 п.п. 133.4.1 п. 133.4 ст. 134 ПК України з зазначенням заборони в установчих документах розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску, кооперативних виплат його членам та нарахувань на паї членам кооперативу, у тому числі асоційованим), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. Що ж стосується другої проблеми, то її вирішення можливе шляхом визначення в Законі України «Про кооперацію» від 10.07.2003 р. №1087-IV, а саме в ст. 20 того, який саме фонд кооперативу вважати його статутним капіталом.

Висновки. Національне законодавство про сільськогосподарську кооперацію, в такому вигляді в якому воно існує зараз, не може забезпечити такого спеціалізованого правового регулювання, яке б задовольняло вимоги суспільства у сфері аграрних відносин в яких беруть участь сільськогосподарські кооперативи і потребує вдосконалення. Прийняття в 2013 році нової редакції Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. №469/97-ВР мало наслідком значне звуження сфери аграрно-правового регулювання внутрішнькооперативних відносин, що здійснює негативний вплив на їх діяльність. Пріоритетним напрямком

розвитку законодавства про сільськогосподарську кооперацію повинно стати доповнення Закону спеціалізованими правовими нормами щодо особливостей регулювання членських, земельних, майнових, трудових, виробничих та організаційних відносин в сільськогосподарських кооперативах. Необхідною умовою поліпшення законодавчого регулювання діяльності кооперативів матиме також своєчасне прийняття підзаконних нормативно-правових актів, що визначатимуть особливості правового статусу окремих типів та видів сільськогосподарських кооперативів. Напрями майбутніх наукових розробок. Подальші наукові дослідження повинні стосуватися розробки пропозицій щодо змісту майбутніх законодавчих приписів, які визначатимуть особливості правового становища сільськогосподарських кооперативів.

Література

1. Про кооперацію. Закон України від 10.07.2003 / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 5. – Ст. 35.
2. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон від 17.07.1997р. № 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - № 39. - Ст.261.
3. Туєва О.М. Земельні права громадян України – членів сільськогосподарських виробничих кооперативів / Правове регулювання екологічних, аграрних та земельних відносин: сучасний стан і напрями вдосконалення: монографія // [А.П.Гетьман, М.В.Шульга, А.М.Статівка та ін.]; за ред. А.П.Гетьмана та В.Ю.Уркевича. - Х.: Право, 2012. – С. 336-350.
4. Гафурова О.В. Права та обов'язки членів сільськогосподарських виробничих кооперативів: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.06 / О.В.Гафурова. – К., 2005. – 20 с.

5. Гаєцька-Колотило Я.З. Організаційно-правові форми сільськогосподарської кооперації в Україні: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.06 / Я.З. Гаєцька-Колотило – К., 2003. – 22 с.
6. Уркевич В.Ю. Реформування законодавства України про сільськогосподарську кооперацію / В. Ю. Уркевич // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 17-18 травня 2013 року). – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. – С.352- 355.
7. Семчик В.И. Кооперация и право / В.И.Семчик. – К.: Наукова думка, 2001. – 148 с.
8. Семчик В.І. Правові засади сільськогосподарської кооперації в Україні / В. І. Семчик // Право України. – 1999. – №5. – С.34-38. Проблеми сучасного розвитку законодавства України про сільськогосподарську кооперацію 223.
9. Титова Н.І. Сільськогосподарські кооперативи: їх правове забезпечення / Н. І. Титова // Радянське право. – 1991. – №6. – С.20-22.
10. Янкова О. С. Правове регулювання статутного фонду комерційних організацій : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; арбітражний процес» / Янкова Олена Степанівна. – Донецьк, 2000. – 20 с.
11. 11.Уркевич В.Ю. Правові проблеми становлення сільськогосподарських кооперативів в умовах ринкової економіки: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: 12.00.06 / В. Ю. Уркевич. – К., 2001. – 20 с.

12. Уркевич В.Ю. Проблеми теорії аграрних правовідносин: Монографія / В. Ю. Уркевич. – Х.: Харків юридичний, 2007. – 496 с.
13. Федорович В.І. Правові основи створення та діяльності сільськогосподарських кооперативів в Україні / В.І.Федорович. – Львів: Атлас, 1998. – 142 с.
14. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - NN 18, 19-20, 21-22. - Ст.144.
15. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Законотворчість. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44407
16. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. Законотворчість. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44407

References

1. About co-operation Law of Ukraine of 10.07.2003 / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 2004. - No. 5. - Art. 35
2. About Agricultural Cooperatives: Law of Ukraine of 17.07.1997. No. 469/97-BP / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 1997. - No. 39. - Art.261.
3. Tuyeva O. Land rights of citizens of Ukraine - members of agricultural production cooperatives // Legal regulation of ecological, agrarian and land relations: current state and directions of perfection: monograph / [A. Getman,

- M. Shulga, A. Sativka, etc.] ; for ed. AP Hetman and V. Yurkevich. - X .: Law, 2012. - P. 336-350.
4. Gafurova O. Rights and obligations of members of agricultural production cooperatives: The dissertation author's abstract for obtaining a scientific degree of the candidate of jurisprudence: 12.00.06 / O. Gafurova. - K., 2005. – 20 p.
  5. Hayetsky-Kolotilo Ya. Organizational-legal forms of agricultural co-operation in Ukraine: Abstract of thesis for obtaining a scientific degree of the candidate of jurisprudence: 12.00.06 / Ya. Hayetsky-Kolotilo - K., 2003. - 22 p.
  6. Urkevich V. Reform of the Ukrainian legislation on agricultural co-operation / V. Yurkevich // Actual problems of land, ecological, agrarian and economic legal relations reform: a collection of abstracts of the International scientific and practical conference (Khmelnitsky, May 17-18, 2013). - Khmelnytsky: Khmelnytsky University of Management and Law, 2013. - P. 352-355.
  7. Semchik V. Cooperation and law / V. Semchik. - K .: Naukova dumka, 2001. - 148 p.
  8. Semchik V. Legal principles of agricultural co-operation in Ukraine / V. Semchyk // Law of Ukraine. - 1999. - №5. - P.34-38. Problems of the Modern Development of the Legislation of Ukraine on Agricultural Cooperatives 223
  9. Titova N. Agricultural cooperatives: their legal support / N.Titova // Soviet law. - 1991. - №6. - 20-22.
  10. Yankova O. Legal regulation of the statutory fund of commercial organizations: author's abstract. dis ... Candidate lawyer Sciences: special 12.00.04 "Commercial law; arbitration process "/ Yankova Elena. - Donetsk, 2000. - 20 p.
  11. .Urkevich V. Legal problems of the formation of agricultural cooperatives in a market economy: The dissertation author's abstract for obtaining a scientific

- degree of the Candidate of jurisprudence: 12.00.06 / V.Urkevych. - K., 2001. - 20p.
12. Urkevich V. Problems of the theory of agrarian legal relations: Monograph / V.Urkevych. - Kh. Kharkiv legal, 2007. - 496 p.
  13. Fedorovich V. Legal basis for the creation and operation of agricultural cooperatives in Ukraine / V. Fedorovich. - Lviv: Atlas, 1998. - 142 p.
  14. Commercial code of Ukraine dated January 16, 2003 No. 436-IV / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine. - 2003. - NN 18, 19-20, 21-22. - Article 144.
  15. Explanatory note to the draft Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine" On Agricultural Cooperatives "[Electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine. Official Web portal. Legislation. – Access Mode: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44407
  16. Conclusion on the Draft Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine" On Agricultural Co-operation "[Electronic resource] / Verkhovna Rada of Ukraine. Official Web portal. Legislation. – Access mode: http://w1.c1rada.gov.ua/pls/zweb2/ webproc4_1? Pf3511 = 44407